

02

การวัดประสิทธิผลการจัดส่งรายงานการติดตาม
ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามกระบวนการประเมิน
ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

MEASURING THE EFFECTIVENESS OF DELIVERING ENVIRONMENTAL IMPACT MONITORING REPORT ACCORDING TO THE EIA PROCEDURE

วนิดา นามจันทา^a กิตติชัย ดวงมาลัย^{a✉} และอรอนงค์ ฬวนิล^a

^aสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Wanida Namjanta^a Kittichai Duangmal^{a✉} and Onanong Phewnil^a

^aDepartment of Environmental Science Faculty of Environment Kasetsart University

✉kittichai.d@ku.ac.th

วันที่รับ (received) 4 ก.ค.2567 วันที่แก้ไข (revised) 14 ก.ย.2567 วันที่ตอบรับ (accepted) 19 ก.ย.2567

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการวัดประสิทธิผลการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) และเสนอแนะแนวทางการจัดส่งรายงานฯ มีกลุ่มเป้าหมายคือประเภทโครงการที่กำหนดตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องจัดทำรายงาน EIA และได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ช่วงปี พ.ศ. 2527 - 2566 จำนวน 10,229 โครงการ (9 ประเภทโครงการ) ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษา พบว่า ประเภทโครงการที่ดำเนินการส่งรายงาน EIA 3 อันดับแรก คือ 1.โครงการอาคาร การจัดสรรที่ดิน และบริการชุมชน (ร้อยละ 60.00) 2.โครงการเหมืองแร่ (ร้อยละ 12.63) และ 3.โครงการอุตสาหกรรม (ร้อยละ 7.38) และประเภทโครงการที่ดำเนินการส่งรายงานฯ ตามกระบวนการ EIA 3 อันดับแรก คือ 1.โครงการอาคาร ฯ (ร้อยละ 59.11) 2.โครงการเหมืองแร่ (ร้อยละ 19.27) และ 3.โครงการพลังงาน (ร้อยละ 15.49) ซึ่งประเภทโครงการที่ดำเนินการตามกระบวนการ EIA มากที่สุด คือ โครงการ อื่นๆ และโครงการพลังงาน ร้อยละ 91.67 และ 33.79 ตามลำดับ ส่วนประเภทโครงการที่ไม่ดำเนินการตามกระบวนการ EIA คือ โครงการโรงกลั่นน้ำมัน และโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและเกษตรกรรม ร้อยละ 100 โดยทั้ง 2 ประเภทโครงการ เมื่อวิเคราะห์ประสิทธิผลในการจัดส่งรายงานการฯ ตามกระบวนการ EIA คิดเป็นร้อยละ 15.52 ซึ่งอยู่ในระดับน้อยมาก โดยโครงการส่วนมากไม่ดำเนินการตามกระบวนการ EIA และไม่ปฏิบัติตามประกาศฯ ที่กฎหมายกำหนด

คำสำคัญ : รายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

Abstract

This article studies measuring the effectiveness of delivering environmental impact monitoring report according to the EIA procedure and proposes a project guidance for which the project is targeted at the Ministry Of Natural Resources and the environment that must be prepared. The EIA report was approved by approved by the office of natural resources and environmental policy and planning. And it was published on the in 1984 - 2023. There are 10,229 projects (9 project types) using descriptive statistics in the analysis of the data.

The study found that the top three projects in which the EIA report was submitted were: 1. Building projects, land allocation and community services (60.00 %), 2. Mining projects (12.63 %), and 3. Industrial projects (7.38 %), and the top three projects in which the project was submitted are 1. Building projects (59.11 %), 2. Mining projects (19.27 %), and 3. Energy projects (15.49 %). The most commonly used are other projects , and energy projects. 91.67 and 33.79 respectively. The non-eia projects are the oil Refinery and water resources and agricultural development projects. The two projects, when the effectiveness of the EIA report is analyzed, are at a very small level. Most of the projects do not follow the EIA process and do not comply with the regulations.

Keywords : Environmental Impact Assessment Mitigation and Monitoring Report, Environmental Impact Assessment (EIA) Report, Environmental Impact Assessment (EIA) Procedure

บทนำ

กระบวนการ EIA เป็นเครื่องมือใช้คาดการณ์ความรุนแรงของผลกระทบจากการพัฒนาโครงการ กำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขและติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อควบคุมและลดผลกระทบให้มีระดับน้อยที่สุดและเป็นเครื่องมือบ่งบอกขนาดของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการก่อสร้างของโครงการ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจอนุญาตในการก่อสร้างโครงการ

ปัจจุบันมีประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง หลักเกณฑ์ และวิธีการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA ซึ่งผู้ดำเนินการหรือผู้ขออนุญาตจะต้องจัดทำเมื่อได้รับอนุญาตให้ดำเนินโครงการหรือกิจการแล้ว เพื่อนำผลของรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากโครงการในพื้นที่ ใช้ในการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม และพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ กรณีที่โครงการหลีกเลี่ยง/ไม่ปฏิบัติตามมาตรการ การดำเนินการช้ากว่าตามที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ขอขยายเวลาในการจัดส่งให้ถูกต้อง ให้ถือว่าไม่ได้นำส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ต้องถือเป็นเหตุในการถูกปรับโดยค่าปรับสูงไม่เกิน 1 ล้านบาท ต่อรอบการจัดส่งรายงาน (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2020) และถือว่าผิดกฎหมาย (มีบทลงโทษตามกฎหมาย ตามที่ระบุ) ช่องโหว่ของกฎหมายที่มีการบังคับใช้ดังกล่าวข้างต้น มีการประกาศบังคับใช้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการจัดส่งรายงานฯ เมื่อ 6 ปีที่ผ่านมา จึงส่งผลทำให้หน่วยงานต่างๆ ให้ความร่วมมือในการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมน้อย หรือบางหน่วยงานยังไม่มีหน่วยงานเฉพาะที่จะดูแลรับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง จึงไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าว (Veeranonth, 2010) ส่งผลให้เกิดปัญหาในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ล่าช้าหรือไม่ดำเนินการจัดส่งรายงาน และมีการเปิดเผยข้อมูลโดยการตรวจสอบของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ที่เข้าตรวจสอบสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) เรื่องการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ระหว่างปี พ.ศ.2553 - พ.ศ.2554 พบว่าโครงการที่ผ่านการเห็นชอบรายงาน EIA จำนวน 3,940 โครงการ อยู่ระหว่างปี พ.ศ.2541 - พ.ศ.2554 มีเพียงร้อยละ 23 - ร้อยละ 29 เท่านั้น ที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA (Isranews Agency, 2013)

สภาพปัญหาในการดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ในปัจจุบันมีปัญหหลายด้าน เพราะไม่มีกลไกที่มีประสิทธิภาพ หน่วยงานฯ ไม่ให้ความสำคัญ และไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการติดตามตรวจสอบหรือหน่วยงานไม่มีความพร้อม ขาดความรู้ความชำนาญ และอาจจะไม่มีเครื่องมือในการประเมินหรือติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่ระบุไว้ในรายงานฯ (Jaihan, 2009) รวมทั้งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ที่ดำเนินการโดยบริษัทที่ปรึกษาที่กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาจัดหาข้อมูลโดยตนเอง ยังพบข้อจำกัดของการขาดแคลนข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำรายงานในแต่ละฉบับนั้นค่อนข้างสิ้นเปลืองงบประมาณ ทรัพยากร และเวลาค่อนข้างมาก รวมทั้งในการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานทำให้อาจไม่คุ้มค่าทางธุรกิจ (Chesoh, 2011) การขาดข้อมูลพื้นฐานส่งผลให้บริษัทที่ปรึกษาเลือกที่จะหยิบยืมข้อมูลจากรายงานฉบับอื่นมาเป็นแนวทาง ทำให้ขาดความจำเพาะของบริเวณพื้นที่ของโครงการ และนอกจากนี้ข้อมูลฐานด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการกำหนดมาตรการฯ ที่เกิดขึ้นจากโครงการไม่เพียงพอหรืออาจล้าสมัย เป็นต้น

ในปัจจุบันปัญหาจากการก่อสร้างโครงการพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ยังเกิดข้อร้องเรียนจากประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการก่อสร้างโครงการ ในระยะก่อสร้างและระยะดำเนินโครงการ โดยสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) เผยสถิติเรื่องร้องเรียนจากประชาชน ช่วงปีงบประมาณ 2561 พบว่า ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และที่อยู่อาศัย มีการร้องเรียนมากที่สุด จากผู้บริโภค 8 ประเภท เช่น อาคารชุด หมู่บ้านจัดสรร อพาร์ทเมนต์ เป็นต้น โดยประเด็นที่ร้องทุกข์มากที่สุดคือ การชำรุดหลังปลูกสร้าง ไม่ดูแลและพัฒนาสาธารณูปโภคในโครงการ (Office of the Consumer Protection Board, 2018) นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าว ยังพบความเดือดร้อนของประชาชนระหว่างการก่อสร้างโครงการ เช่น การก่อสร้างในเวลากลางคืน ก่อปัญหาฝุ่นละออง ปัญหาเสียงดังและความสั่นสะเทือน บ้านเรือนแตกกร้าว ปัญหาวัสดุน้ำปูนและแท่งเหล็กตกใส่บ้านเรือนชาวบ้านที่อยู่ข้างเคียง เป็นต้น

จากข้อร้องเรียนที่ได้กล่าวมา สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างโครงการพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ เนื่องจากไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามกระบวนการ EIA จนครบกระบวนการ และการปฏิบัติตามมาตรการฯ ที่อาจจะไม่ครอบคลุมมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA เป็นต้น จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการวัดประสิทธิผลการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA โดยเน้นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ EIA คือ การติดตามและประเมินผล เพื่อได้ฐานข้อมูลจริงในทางปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสามารถนำไปเป็นฐานข้อมูลให้กับทางหน่วยงานกำกับการพัฒนาโครงการฯ สม. ได้ตระหนักรู้ปัญหาของการดำเนินของกระบวนการ EIA ว่าดำเนินการครบกระบวนการ EIA หรือไม่ และสามารถสะท้อนปัญหาในพื้นที่ที่มีการพัฒนาโครงการ เพื่อเชื่อมโยงถึงการดูแลรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถูกวิธี และควบคุมหรือลดปัญหาได้ตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA ได้

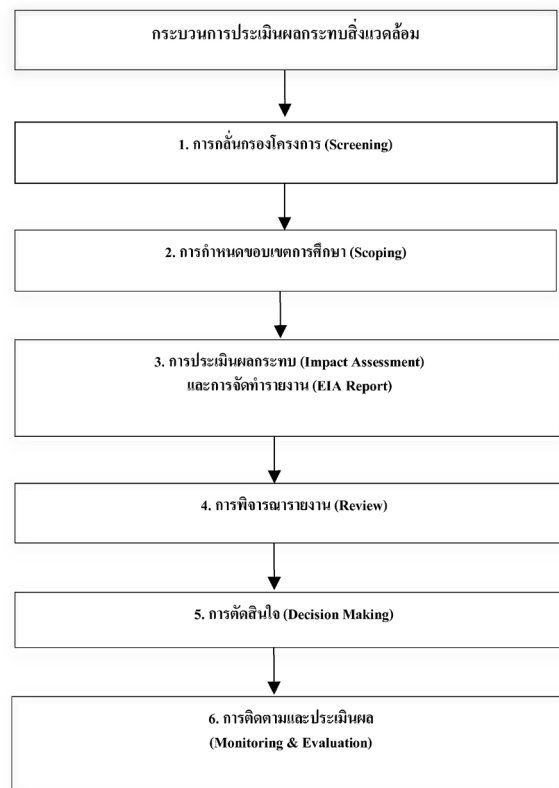
วัตถุประสงค์

1. เพื่อวัดประสิทธิผลในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ให้เป็นไปตามกระบวนการ EIA
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

บททวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผลการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA มีความจำเป็นต้องทราบถึงความหมายและแนวคิดในการวัดประสิทธิผล ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความสำเร็จ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิดของงานวิจัยในหลากหลายสาขา จากนักวิจัยในหลากหลายด้านเกี่ยวกับ รายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการ ติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม การติดตามและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ “ประสิทธิผล (Efficiency)” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า ผลสำเร็จ ผลที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ Onkong (2013) ได้ให้ความหมายของ ประสิทธิภาพ (Effectiveness) ว่าเป็นเครื่องมือหรือตัวบ่งชี้ในการตัดสินใจว่าการบริหารของหน่วยงานหรือองค์การใดองค์การหนึ่งสามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้มากน้อยเพียงใด เป็นเรื่องเกี่ยวกับผลที่ได้รับและผลสำเร็จของงาน มีความเกี่ยวข้องกับผลงานที่องค์การพึงประสงค์

“การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม” หมายความว่า กระบวนการศึกษาและประเมินผลที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการหรือกิจการหรือการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้มีการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียอื่นใดของประชาชนหรือชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อกำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบดังกล่าว ผลการศึกษาเรียกว่า รายงาน EIA (Enhancement and conservation of national Environmental Quality act B.E., 2018) กระบวนการ EIA ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1: กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาของ Wu, Tian, & Zhu (2023) พบว่า การประเมินทางวิทยาศาสตร์ และการทบทวนศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยงด้านมลพิษของโครงการก่อสร้าง และการจัดสรรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการ โดยการดำเนินการตามขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจได้ พร้อมทั้งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากองค์กรต่างๆ ทั่วโลก การศึกษาของ Zhao *et al.*, (2023) กล่าวว่า ประสิทธิภาพที่สำคัญของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สามารถวัดจากความสามารถในการลดผลกระทบด้านลบของแผนงาน โครงการ และแผนงาน (PPP) ได้ระบุไว้ว่า กระบวนการ EIA สามารถช่วยลดการปล่อยมลพิษโดยไม่กระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศ ช่วยป้องกันการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมร้ายแรงชี้ให้เห็นว่า กระบวนการ EIA สามารถแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อม สำหรับนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ได้

การวัดประสิทธิภาพการจัดส่งรายงานการติดตาม ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามกระบวนการประเมิน ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

Ahammed & Nixon (2006) ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของกระบวนการ EIA ใน South Australia อธิบายว่า การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เป็นเครื่องมือในการวางแผนหรือการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อลดผลกระทบที่เป็นอันตรายจากการพัฒนาโครงการ โดยเน้นที่การป้องกันแก้ไขผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และด้วยเหตุนี้จึงเป็นตัวอย่างของหลักการป้องกันไว้ก่อน (Glasson & Therivel, 1995) การดูแลปกป้องสิ่งแวดล้อม และการจัดการเป็นเป้าหมายหลักของ EIA (Bailey, 1997; Morrison-Saunders & Bailey, 1999) และในการตรวจสอบประสิทธิภาพของ EIA (Sadler, 1998) ประกอบด้วย 6 กระบวนการสำหรับการประเมินประสิทธิผลโดยรวมของ EIA “การติดตามผลกระทบและการตรวจสอบผลกระทบ” Environmental Impact Monitor หรือ EIM เป็นหนึ่งในนั้น

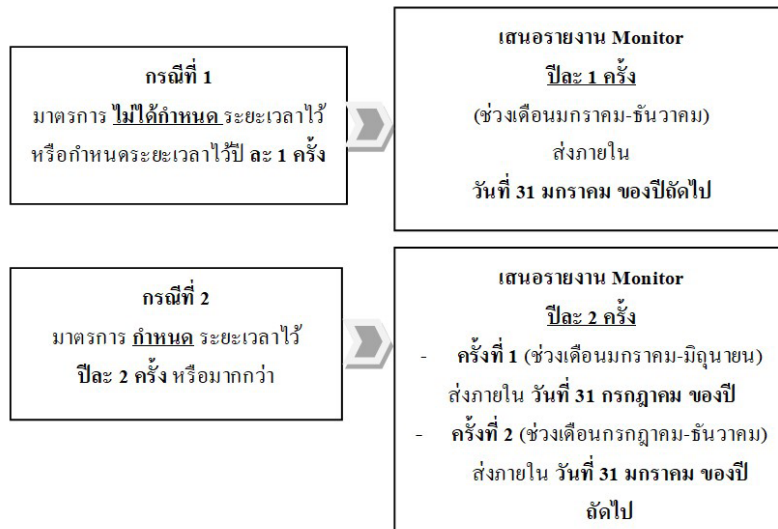
Abebe, Douven, McCartney, & Leentvaar (2007) ได้กล่าวถึง EIA Follow up ไว้ว่า การติดตามผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ในเอธิโอเปีย เป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับอย่างชัดเจน การดำเนินการตามมาตรการจะช่วยลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์ของโครงการ และกำหนดประสิทธิภาพของการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ

Nadeem & Hameed (2008) ได้ศึกษา เรื่อง ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในปากีสถาน พบว่า กระบวนการ EIA ยังไม่มีการพัฒนาที่เหมาะสม มีข้อบกพร่องของการประเมินระบบ EIA ตามเกณฑ์การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ปัญหาเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดจาก ข้อบกพร่องในการคัดกรองและกำหนดขอบเขต คุณภาพของ EIA ที่ไม่ดี การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่เพียงพอ และการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม ยังไม่มีความเข้มแข็ง ดังนั้นรัฐบาลกลางแสดงความมุ่งมั่นในระดับสูงในการปกป้องสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้ EIA บังคับสำหรับโครงการภาครัฐทั้งหมด ที่มีแนวโน้มว่าจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในเชิงลบ บทความนี้ระบุโอกาสในการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมปัจจุบันเพื่อเสริมสร้างกระบวนการ EIA ในเป็นระบบสำหรับการพิจารณาผลด้านสิ่งแวดล้อมของการริเริ่มที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เพื่อที่จะตัดสินใจอย่างมีข้อมูลและเอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

กระบวนการติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนการติดตามผลการปฏิบัติตามมาตรการของโครงการ/ติดตามประเมินผล เพื่อพัฒนาระบบ EIA โครงการมีหน้าที่ปฏิบัติตามมาตรการ และส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA หากไม่ส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA มีโทษปรับซึ่งหน่วยงานอนุญาตมีอำนาจหน้าที่กำกับโครงการ สผ. ทำหน้าที่ติดตามและเสนอรายงานผลการติดตามต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ปีละครั้ง (Enhancement and conservation of national Environmental Quality act B.E., 2018)

รายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม (EIA Mitigation and Monitoring Report) คือ รายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งโครงการที่ได้รับความเห็นชอบรายงาน EIA ต้องจัดทำรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ส่งหน่วยงานอนุญาต และส่ง สผ. เป็นประจำ ปีละ 2 ครั้ง ตามภาพที่ 2

การศึกษาของ Kurniawan, Murayama, & Nishikizawa (2021) ชี้แจงว่าโครงการติดตามผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนควรดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากการติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้น และสามารถช่วยบรรเทาผลกระทบจากโครงการที่ได้ระบุไว้ในรายงานการประเมินผลกระทบได้จริง

ภาพที่ 2: การเสนอรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

ในปัจจุบันผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งเห็นได้จากการร้องเรียนของประชาชนในพื้นที่โครงการ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการพัฒนาโครงการ สาเหตุของผลกระทบที่เกิดขึ้นดังกล่าว อาจส่งผลมาจากการไม่ปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดในรายงาน EIA หรือมาตรการที่ยังไม่ครอบคลุม และมีการติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อมที่ไม่ต่อเนื่องหรือไม่เป็นไปตามที่รายงาน EIA กำหนดไว้ ซึ่งงานวิจัยของ Fonseca, Sánchez, & Ribeiro (2017) สามารถยืนยันได้ว่ากระบวนการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสามารถช่วยลดการปล่อยมลพิษและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ร้ายแรงได้ โดยไม่ขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ถ้าโครงการไม่มีการปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA ก็จะทำให้เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการที่กำลังพัฒนาได้

Achwananthakul *et al.*, (2017) อ้างถึงแนวความคิดของ Somkid Phumchat ว่าการจัดทำคู่มือในการทำรายงาน EIA ของ สผ. มีประโยชน์และบริษัทที่ปรึกษาควรมีส่วนร่วมพัฒนาคู่มือเพื่อความสะดวกในการทำงาน แต่ปัญหาสำคัญ คือ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการหลัง EIA ได้รับการเห็นชอบ บางครั้งบริษัทไม่ดำเนินการตามมาตรการที่ระบุในรายงาน EIA ทำให้เกิดปัญหาการยอมรับจากชุมชน มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมในรายงาน EIA มักจะสูงกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนดตามกฎหมาย ผู้ประกอบการบางรายจึงไม่ใส่ใจในการดำเนินงานให้ได้มาตรฐานตรงตามที่ระบุในรายงาน EIA ปัจจุบันไม่มีการติดตามรายงาน ของโครงการที่ผ่าน EIA แล้วอย่างเพียงพอ

Kilajiana & Chareonsudjai (2021) ได้ถอดบทเรียนจากชุมชนเหมืองแร่ในประเทศไทย จากความขัดแย้งระหว่างชุมชนและโครงการพัฒนา มีการศึกษาโดยการสำรวจชุมชนผ่านแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิง พบว่า ความกังวลของ

ชาวบ้านเกิดจากการขาดการรับรู้ข้อมูลจากโครงการ ถึงแม้จะผ่านการตรวจสอบ EIA แล้ว โดยผลการสำรวจชาวบ้านต้องการมีบทบาทในการตรวจสอบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการ เพื่อป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้น และผลการศึกษาได้แนะนำว่ารายงาน EIA ที่ผ่านการอนุมัติโครงการแล้ว ประชาชนต้องได้รับข้อมูล เครื่องมือ และโอกาสที่เหมาะสมในการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลเกี่ยวกับอนาคตของโครงการพัฒนาที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่ จากงานวิจัยนี้สะท้อนให้เป็นปัญหาของมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA ที่ยังไม่มี การติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องหรือไม่เป็นไปตามที่รายงาน EIA กำหนดไว้

จากการทบทวนเอกสารและการวิเคราะห์ของผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านที่มีการศึกษาวิจัยพบว่า คำว่า ประสิทธิภาพ เป็นเป้าหมายของทุกหน่วยงานในปัจจุบันหรือตัวบ่งชี้ในการตัดสินใจว่าการทำงาน ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง สามารถดำเนินงานจนบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เกี่ยวกับผล ที่ได้รับและผลสำเร็จของการดำเนินงานได้หรือไม่ ซึ่งการวัดประสิทธิภาพการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบ สิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA เป็นเป้าหมายหนึ่งของการดำเนินงานตามกระบวนการ EIA ให้ครบถ้วนของ หน่วยงานที่รับผิดชอบ เป็นการสื่อถึงการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในพัฒนาของโครงการ พัฒนาในปัจจุบัน แต่หากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งไม่มีการวัดประสิทธิภาพในการดำเนินงานในโครงการที่ เกิดขึ้น จะไม่สามารถรับรู้ รับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการนั้นๆ อาจส่งผลให้ไม่สามารถหา แนวทางแก้ไขได้ตรงจุด ซึ่งกระบวนการ EIA ในประเทศไทยก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่เป็นดัชนีบ่งบอกถึงความ เจริญก้าวหน้าของประเทศ และเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของสังคมไทยในแง่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้นก้าวหน้าระดับสากล การพัฒนาโครงการในพื้นที่ต่างๆ หากประสิทธิภาพของกระบวนการ EIA อยู่ ในระดับสูงจะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนยิ่งขึ้น และการติดตามการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เป็น กระบวนการที่ได้รับการยอมรับอย่างชัดเจนว่าช่วยลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์ของโครงการ และเพื่อกำหนดประสิทธิภาพของการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Analytical research) ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ตามภาพที่ 3 โดยข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ รายงาน EIA และรายงานการติดตามผลกระทบ สิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ของโครงการที่ได้รับการเห็นชอบจาก คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณา รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก). มีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1 ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลของโครงการพัฒนาที่ได้รับความเห็นชอบจาก สผ. (Environmental Impact Assessment Information Center, 2024) ของ สผ. ในช่วงเวลา ปี พ.ศ.2527 - พ.ศ.2566 โดยข้อมูลที่เลือกในการ วิเคราะห์ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 ประเภทโครงการ ข้อมูล ทั้งหมดของรายงาน EIA และรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ของฐานข้อมูล โครงการพัฒนาในประเทศไทย เพราะเป็นข้อมูลจริงของระบบการพัฒนาโครงการที่ผ่านการศึกษาจากหน่วย งานต่างๆ ของผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขา พร้อมทั้งมีความถูกต้อง แม่นยำ และมีความชัดเจน ที่มีการตรวจสอบจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ (สผ.) ก่อนที่จะเผยแพร่ข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจเข้าศึกษาข้อมูล (เป็นช่วงที่มี การจัดส่งรายงานฯ และการเผยแพร่ข้อมูลในระบบฐานข้อมูลของโครงการพัฒนาฯ (Environmental Impact Assessment Information Center, 2024)

2. ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive) ใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติ

- ความถี่ (Frequency)
- ค่าร้อยละ (Percent) ใช้สูตร

$$\frac{\text{ค่าร้อยละของรายการใด} = \text{จำนวนรายนามนั้น} \times 100}{\text{ความถี่ทั้งหมด}}$$

- ค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้สูตร

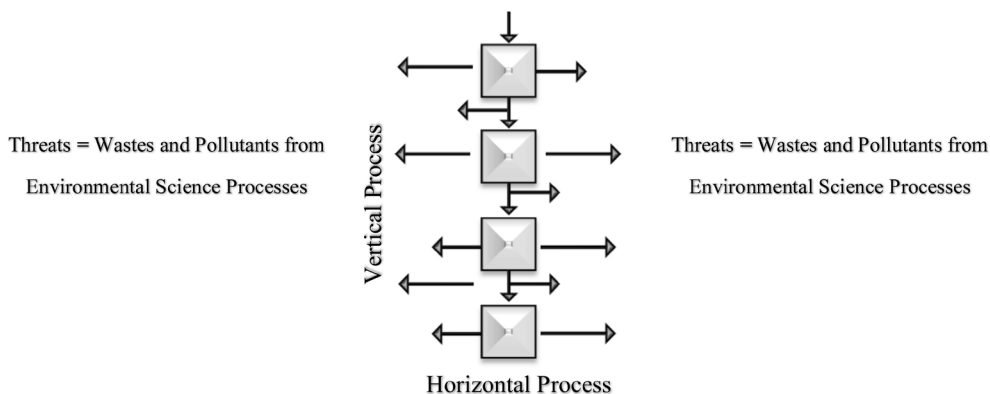
เมื่อ $\bar{x}$ แทน ค่าเฉลี่ย $\bar{x} = \frac{\sum x}{N}$

$\sum x$ แทน ผลรวมทั้งหมดรายการใด

N แทน จำนวนทั้งหมด

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ของข้อมูลรายงาน EIA และรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ของโครงการที่ได้รับการเห็นชอบจาก คชก. ที่มีการวิเคราะห์ด้วยสถิติในข้อ 1) โดยการจัดกลุ่มข้อมูลประเภทโครงการ และการหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มข้อมูลที่ได้เพื่อสร้างบทสรุปประเด็นตามเนื้อหาที่ปรากฏจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive)

3) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์ (Environmental Science Processes: กระบวนการวิทยาศาสตร์ “ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีขั้นตอนและมีเหตุผลระหว่างขั้นตอนตั้งแต่จุดเริ่มต้นและจุดสุดท้าย”) (Chankao, 1997) เพื่อวิเคราะห์หาปัญหาที่มีความสัมพันธ์ปัจจัยที่เกิดขึ้นจริงในการดำเนินงานในปัจจุบัน โดยปัจจัยที่เกิดขึ้นจะถือว่าเป็นตัวขัดขวาง (Threats) กระบวนการ EIA ของการไม่จัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ตามภาพที่ 3

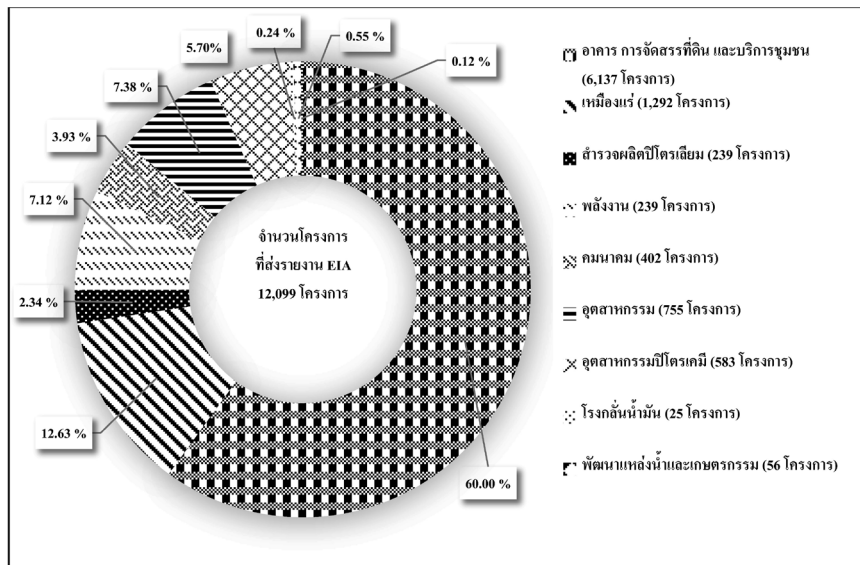
ภาพที่ 3: กระบวนการวิทยาศาสตร์ (Environmental Science Processes)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการวัดประสิทธิผลการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA สามารถสรุปผลการศึกษา ดังนี้

1. ประเภทโครงการที่มีการจัดส่งรายงาน EIA

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของประเภทโครงการที่มีการจัดส่งรายงาน EIA ทั้งหมดจำนวน 10,229 โครงการ แบ่งเป็น 9 ประเภทโครงการ พบว่า ประเภทโครงการที่มีการจัดส่งรายงาน EIA มากที่สุด คือ โครงการอาคาร การจัดสรรที่ดิน และบริการชุมชน รองลงมาเป็นโครงการเหมืองแร่ และโครงการพลังงาน จำนวน 6,137 โครงการ 1,292 โครงการ และ 728 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60.00 ร้อยละ 12.63 และร้อยละ 7.12 ตามลำดับ สำหรับประเภทโครงการที่มีการจัดส่งรายงานฯ น้อยสุด คือ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำและเกษตรกรรม โครงการโรงกลั่นน้ำมัน และอื่นๆ (ไม่จำแนกประเภทโครงการ) จำนวน 56 โครงการ 25 โครงการ และ 12 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.55 ร้อยละ 0.24 และร้อยละ 0.12 ตามลำดับ ดังแสดงในภาพที่ 4

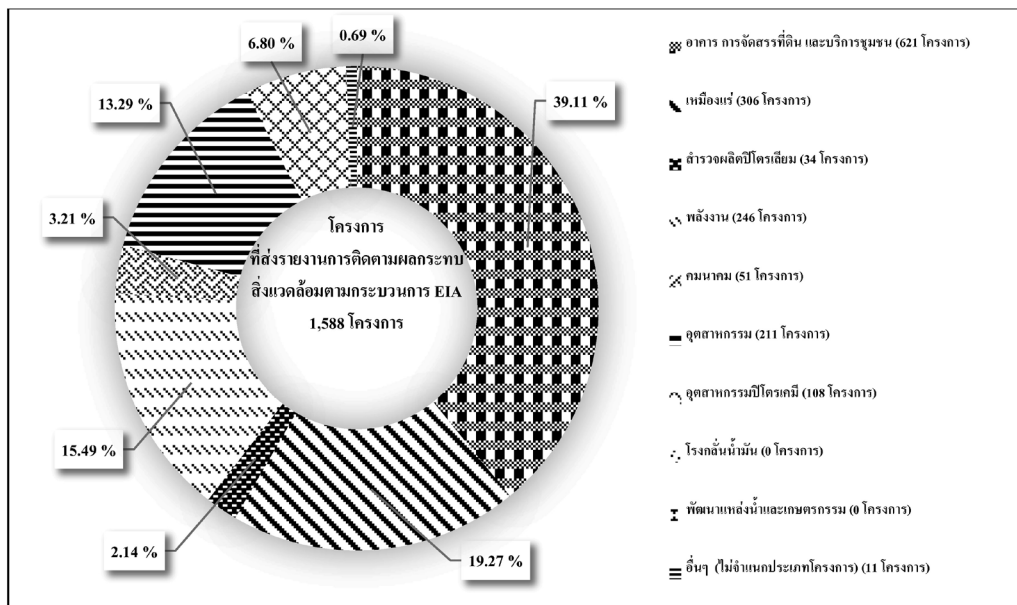

ภาพที่ 4: ประเภทของโครงการที่มีการจัดส่งรายงาน EIA

การจัดส่งรายงาน EIA จะพบว่า ประเภทโครงการอาคารฯ มีการจัดส่งรายงาน EIA มากที่สุด จำนวน 6,137 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60 เนื่องจากโครงการประเภทดังกล่าวเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการดำรงชีวิตของประชาชนในทุกพื้นที่ และเป็นโครงการที่สามารถพัฒนาในพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรในพื้นที่ต่างๆ ที่ต้องการความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต จึงส่งผลให้ประเภทโครงการอาคารฯ มีสัดส่วนของการจัดส่งรายงาน EIA มากที่สุดใน 9 ประเภทโครงการ

2. ประเภทของโครงการที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของประเภทของโครงการที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ทั้งหมดจำนวน 1,588 โครงการ แบ่งเป็น 9 ประเภทโครงการ พบว่า ประเภทโครงการที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA มากที่สุด คือ โครงการอาคารฯ รองลงมาเป็นโครงการเหมืองแร่ และ โครงการพลังงาน จำนวน 621 โครงการ 306 โครงการ และ 246 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.11 ร้อยละ 19.27 และร้อยละ 15.49 ตามลำดับ สำหรับประเภทโครงการที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA น้อยสุด คือ โครงการคมนาคม โครงการสำรวจผลิตปิโตรเลียม และอื่นๆ (ไม่จำแนกประเภทโครงการ) จำนวน 51 โครงการ 34 โครงการ และ 11 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.12 ร้อยละ 2.14 และร้อยละ 0.69 ตามลำดับ โดยประเภทโครงการที่ไม่มีการจัดทำและจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA คือ โครงการโรงกลั่นน้ำมัน และโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและเกษตรกรรม ดังแสดงในภาพที่ 5

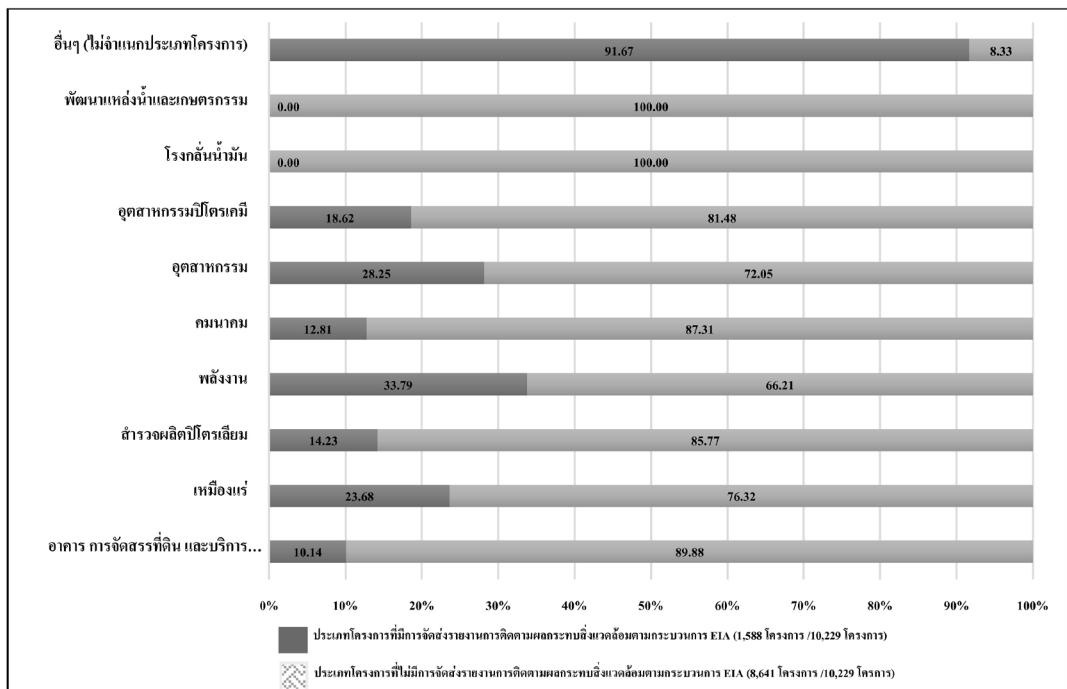
ภาพที่ 5: ประเภทของโครงการที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

การจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA พบว่า ประเภทโครงการอาคาร ฯ เป็น ประเภทของโครงการที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA มากที่สุด จำนวน 621 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.11 ประเภทโครงการดังกล่าว มีที่ตั้งโครงการกระจายไปทั่วทุกภูมิภาค และตั้งอยู่ใกล้ชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ในปัจจุบันได้เกิดปัญหาข้อร้องเรียนจากประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการก่อสร้างโครงการ ในระยะก่อสร้างและระยะดำเนินการโครงการ โดย สคบ. เผยสถิติเรื่องร้องเรียนจากประชาชน ช่วงปีงบประมาณ 2561 พบว่า ธุรกิจสังหาริมทรัพย์และที่อยู่อาศัย มีการร้องเรียนมากที่สุด จากการผู้บริโภค 8 ประเภท อาทิเช่น อาคารชุด หมู่บ้านจัดสรร อพาร์ทเมนต์

เป็นต้น โดยประเด็นที่ร้องทุกข์เข้ามามากที่สุด การชำรุดหลังปลูกสร้าง ไม่ดูแลและพัฒนาสาธารณูปโภคในโครงการ (Office of the Consumer Protection Board, 2018) นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับจะอยู่ระหว่างการก่อสร้าง เช่น การก่อสร้างในเวลากลางคืน ก่อปัญหาฝุ่นละออง ปัญหาเสียงดังและความสั่นสะเทือน บ้านเรือนแตกร้าว ปัญหาวัสดุน้ำปูนและแท่งเหล็กตกใส่บ้านเรือนชาวบ้านที่อยู่ข้างเคียง เป็นต้น จึงต้องดำเนินการติดตามตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้มีผลกระทบที่ลดลง และสร้างการรับรู้ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่มีการพัฒนาโครงการว่ามีคุณภาพชีวิตดีขึ้น หรือลดลงอย่างไร เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปนำเสนอหน่วยงานที่รับผิดชอบหาทางแก้ไขปัญหาต่อไป

3. ประเภทโครงการที่ดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ให้เป็นไปตามกระบวนการ EIA

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเภทโครงการที่ดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ให้เป็นไปตามกระบวนการ EIA พบว่า ประเภทโครงการที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA มากที่สุด คือ โครงการอื่นๆ (ไม่จำแนกประเภทโครงการ) โครงการพลังงาน และโครงการอุตสาหกรรม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 91.67 ร้อยละ 33.79 และ 28.25 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ ส่วนประเภทโครงการที่ไม่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA คือ โครงการโรงกลั่นน้ำมัน และโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและเกษตรกรรม คิดเป็นสัดส่วน 100 เปอร์เซ็นต์ทั้ง 2 ประเภทโครงการ ดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6: ประเภทโครงการที่ดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ให้เป็นไปตามกระบวนการ EIA

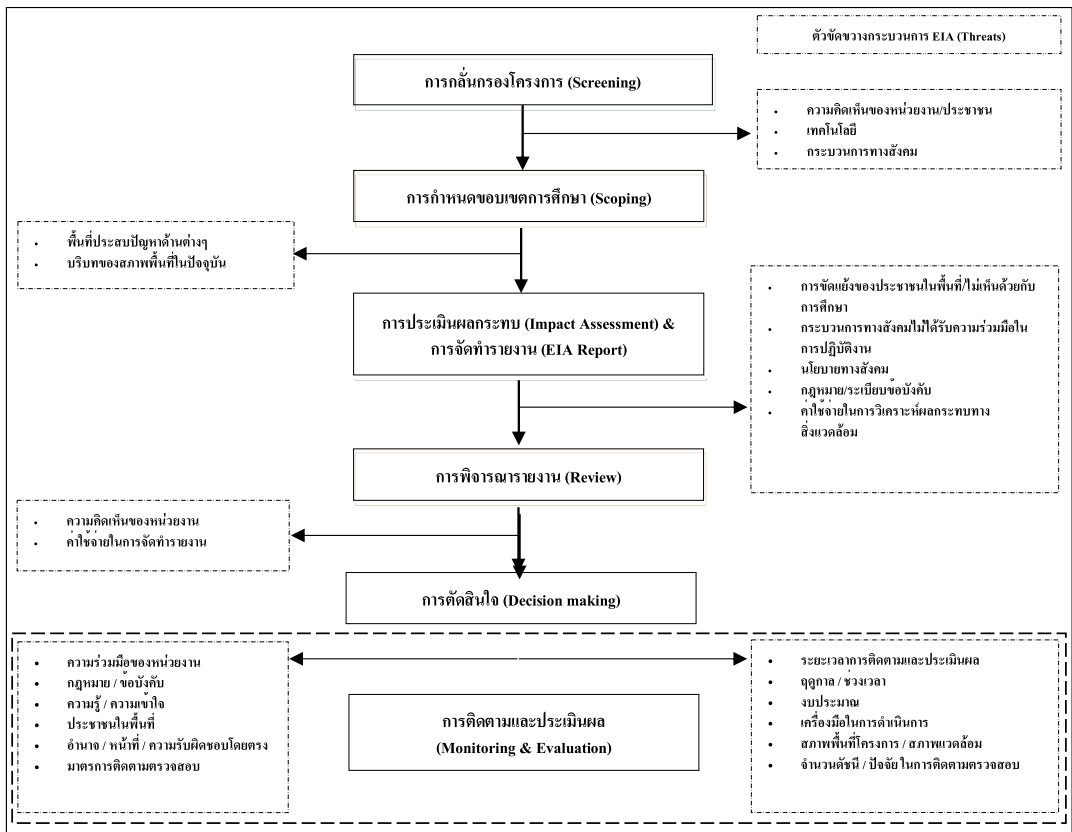
ประเภทโครงการที่ดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA เป็นไปตามกระบวนการ EIA ของทั้ง 9 ประเภทโครงการ มีเพียงจำนวน 1,588 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.52 ที่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ซึ่งเมื่อเทียบกับประเภทโครงการที่ไม่มีการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA มีจำนวนมากถึง 8,641 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 84.47 จะเห็นได้ว่าโครงการอื่นๆ (ไม่จำแนกประเภทโครงการ) โครงการพลังงาน และโครงการอุตสาหกรรม มีการดำเนินการที่เป็นไปตามกระบวนการ EIA มากที่สุด เมื่อเทียบกับอีก 6 ประเภทโครงการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเภทโครงการที่ได้กล่าวมา มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงหลายหน่วยงาน ที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแล การดำเนินโครงการในพื้นที่นั้นๆ เช่น ประเภทโครงการพลังงาน ได้แก่ กรมธุรกิจพลังงาน กระทรวงพลังงาน สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน เป็นต้น และประเภทอุตสาหกรรม ได้แก่ คณะกรรมการจัดสรรที่ดินจังหวัด (สำนักงานที่ดินจังหวัด) การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กรมโรงงานอุตสาหกรรม และคณะกรรมการจัดสรรที่ดินกรุงเทพฯ (กรมที่ดิน) เป็นต้น รวมทั้งสถานที่ตั้งของโครงการ อยู่ในแหล่งที่เข้าถึงง่ายกว่าที่ตั้งของประเภทโครงการโรงกลั่นน้ำมัน และประเภทโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและเกษตรกรรม ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยาก เช่น พื้นที่ป่าต้นน้ำ พื้นที่อนุรักษ์ ภูเขา เป็นต้น เนื่องจากต้องใช้งบประมาณในการเดินทางสำรวจและติดตามตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ Veeranonth (2010) เรื่องการประเมินผลการปฏิบัติตามมาตรการจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกระทรวงคมนาคม พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ของหน่วยงานมาจาก ไม่มีหน่วยงานเฉพาะที่จะดูแลรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อม (กรมการบินพลเรือน) จำนวนเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมไม่เพียงพอ จึงไม่สามารถปฏิบัติงานได้ทันที (กรมเจ้าท่า) ภาระเบียบของหน่วยงานยังไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานขาดการมอบหมายงานที่ชัดเจน และขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง ส่งผลให้ขาดความพร้อมในการปฏิบัติตามมาตรการจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (การรถไฟแห่งประเทศไทย)

4. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

กระบวนการวิทยาศาสตร์ (Environmental Science Processes) จะดำเนินการวิเคราะห์กระบวนการแนวตั้ง (Vertical Process) เป็นกระบวนการหลัก คือ กระบวนการ EIA ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน และวิเคราะห์กระบวนการแนวนอน (Horizontal Process) เป็นการวิเคราะห์ตัวขัดขวาง (Threats) ของกระบวนการ EIA ที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน และผลที่ได้จากการวิเคราะห์ คือ ปัจจัยที่ขัดขวางของกระบวนการ EIA ซึ่งหลักการหรือความแม่นยำของผู้วิจัยสามารถอิงจากการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงาน ประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยในการเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: สผ. คชก. สททช. กรมชลประทาน และการเข้าพบผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจโครงการส่วนกลาง และในพื้นที่โครงการ การทบทวนวรรณกรรม และการไตร่ตรองตนเอง (โดยใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงที่ได้รับรู้รับทราบจากการเข้าร่วมประชุมการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ) เพื่อนำมาร่วมวิเคราะห์ตัวขัดขวางของกระบวนการ EIA ในครั้งนี้

จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์ (Environmental Science Processes) เพื่อวิเคราะห์ปัญหา/ปัจจัย/ตัวขัดขวาง (Threats) กระบวนการ EIA ของการไม่จัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA พบว่า กระบวนการ EIA ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ การกลั่นกรองโครงการ (Screening) การกำหนดขอบเขตการศึกษา (Scoping) การประเมินผลกระทบ (Impact Assessment) และการจัดทำรายงาน (EIA Report) การพิจารณารายงาน (Review) การตัดสินใจ (Decision

Making) และการติดตามและประเมินผล (Monitoring & Evaluation) ซึ่งตัวชี้วัดของกระบวนการ EIA จะเกิดขึ้นในทุกขั้นตอน ถือว่าเป็นปัญหาหรือปัจจัยที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานไม่ เป็นไปตามกระบวนการที่ควรเกิดขึ้น และอาจจะเชื่อมโยงผลกระทบไปในขั้นตอนต่างๆ ได้เป็นต้น ตามภาพที่ 7

ภาพที่ 7: การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Science Processes)

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ที่ขัดขวางกระบวนการ EIA ดำเนินการไม่ครบตามขั้นตอนการจัดทำรายงาน EIA ได้แก่ 1.ความร่วมมือของหน่วยงานในการปฏิบัติงานตามกระบวนการ EIA 2.กฎหมาย / ข้อบังคับ / ความรู้ / ความเข้าใจในการดำเนินงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการจัดทำรายงาน EIA 3.ประชาชนในพื้นที่เป็นหนึ่งในปัจจัยที่เอื้ออำนวยในการดำเนินงานตามกระบวนการ EIA ซึ่งอาจจะเป็นส่วนที่เห็นชอบหรือเห็นต่างในการดำเนินงานโครงการ 4.อำนาจ / หน้าที่ / ความรับผิดชอบโดยตรงของหน่วยงานที่ดำเนินการจัดทำรายงาน EIA และรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA 5.มาตรการติดตามตรวจสอบเป็นแผนการดำเนินงานเพื่อติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการที่ระบุไว้ในรายงาน EIA 6.ระยะเวลาการติดตามและประเมินผลเป็นกรอบระยะเวลาของการปฏิบัติงานติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อมหลังมีการดำเนินการโครงการ 7.ฤดูกาล / ช่วงเวลาเป็นกรอบเวลาในการปฏิบัติงานติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ฤดูฝน ฤดูแล้ง และ ฤดูหนาว 8.งบประมาณในการจัดทำรายงาน EIA และการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

9.เครื่องมือในการดำเนินการติดตามและตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น เครื่องมือตรวจวัดคุณภาพน้ำ อากาศ เสียงและความสั่นสะเทือน เป็นต้น 10.สภาพพื้นที่โครงการ / สภาพแวดล้อมปัจจุบันเมื่อมีการดำเนินโครงการ เปรียบเทียบก่อนการมีโครงการและหลังมีโครงการ เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งทางบก และทางลบก และ 11.จำนวนดัชนี / ปัจจัยในการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม เช่น การตรวจวัดเสียง ต้องประกอบด้วย ดัชนีอย่างน้อย คือ ระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ระดับเสียงสูงสุด ระดับเสียงกลางวัน-กลางคืน เป็นต้น ซึ่งผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการกระบวนการในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ข้างต้นมีความสอดคล้องและมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ Nita, Fineran, & Rozyłowicz (2022) กล่าวคือ ขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) มีปัญหาหลายประการที่ขัดขวางการดำเนินการตาม EIA อย่างเหมาะสม เช่น กฎระเบียบเฉพาะของ EIA ระดับชาติหรือระดับภูมิภาค รายงานการประเมินมีคุณภาพต่ำ อุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกอบรมไม่เพียงพอ กรอบสถาบันที่ไม่เพียงพอ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และระดับความร่วมมือที่ต่ำระหว่างผู้กำหนดนโยบาย นักวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ช่องว่างระหว่างการวิจัยและการปฏิบัติ EIA ซึ่งการศึกษานำไปสู่การวางแผนแบบองค์รวมที่ยั่งยืนยิ่งขึ้น แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนี้คำแนะนำที่สำคัญของนักวิจัยด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เพื่อปรับปรุงขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) กับสาขาวิทยาศาสตร์ เพื่อปรับปรุงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและเพื่อพัฒนากลยุทธ์การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น

Morrison-Saunders, Arts, Bond, Pope, & Retief (2021) ได้วิเคราะห์การติดตามผลถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการทำความเข้าใจผลลัพธ์ของการประเมิน หลักการแนวทางปฏิบัติที่ระดับสากลที่มีมายาวนานสำหรับการติดตามผล EIA โดยอิงจากการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงาน การทบทวนวรรณกรรม และการไต่ตรองตนเอง หลักการแนวทางปฏิบัติที่ระดับสากลสำหรับการติดตามผล EIA พบว่ามีหลักการ 15 ประการ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการติดตามผล EIA ได้แก่ วัตถุประสงค์ บริบท การจัดตั้งในระยะเริ่มต้น วงจรชีวิตของโครงการ ความโปร่งใส การเข้าถึง ความรับผิดชอบ การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ การบังคับใช้ การเรียนรู้ การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบปรับตัว แนวทางที่ยืดหยุ่นหรือปรับตัวได้ การแบ่งระดับ ผลกระทบสะสม และการประเมินผลประสิทธิภาพโดยรวม เป็นต้น หากหลักการ 15 ประการที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะผลให้รายงาน EIA มีประสิทธิภาพในการพัฒนาโครงการได้ แต่ถ้าหากไม่สามารถปฏิบัติตามได้ ก็อาจจะเป็นตัวขัดขวางการดำเนินการตามกระบวนการ EIA ด้วยเช่นกัน

Clarke & Vu (2021) ได้วิเคราะห์ระบบ EIA ของเวียดนามมีการพัฒนาและแก้ไขมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 1993 เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อม มีการประเมินประสิทธิภาพของระบบ EIA ที่ดำเนินการในกรุงฮานอยในปี 2016 พบว่า มีอุปสรรคหลายประการ ที่เป็นตัวกีดกันการดำเนินงานในระบบ EIA เช่น กฎหมายการจัดการสิ่งแวดล้อม การตัดสินใจของหน่วยงาน ความขัดแย้งของคณะกรรมการประเมิน เป็นต้น ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการดำเนินงานในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ในการจัดทำรายงาน EIA ของโครงการพัฒนา ทั้ง 9 ประเภทโครงการที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ในการดำเนินการต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทั้ง 6 ขั้นตอน หากการดำเนินงานของโครงการขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไปก็จะทำให้เกิดผลกระทบเกิดขึ้น เช่น หากไม่มีดำเนินการติดตามและประเมินผล ของโครงการ ก็จะไม่สามารถทราบได้ว่าในพื้นที่ที่มีการพัฒนาโครงการสิ่งแวดล้อมมีการเสื่อมโทรมมากน้อยเพียงใด เกิดการร้องเรียนจากประชาชนในพื้นที่หรือไม่ หรือมีปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบรุนแรงมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

5. การวิเคราะห์การเชื่อมโยงความสอดคล้องของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

หลังจากที่ได้ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ได้นำปัจจัยที่ได้ที่ดำเนินการวิเคราะห์การเชื่อมโยงความสอดคล้องของปัจจัยต่างๆ กับนิยามของกระบวนการ EIA ตาม พรบ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 เพื่อแสดงความสอดคล้องและแนวโน้มของความถูกต้อง ชัดเจน และความเหมาะสมของปัจจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ ให้มีความน่าเชื่อถือ และสามารถนำผลที่ได้ไปเป็นฐานข้อมูลและนำไปใช้ประโยชน์ในงานวิจัยเชิงลึกในด้านนี้ต่อไป รายละเอียดของผลการเชื่อมโยงความสอดคล้องของปัจจัย แสดงตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1: การเชื่อมโยงความสอดคล้องของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

กระบวนการ EIA	นิยามกระบวนการ EIA ตาม พ.ร.บ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561	ผลการวิเคราะห์ Threats ของกระบวนการ EIA	การเชื่อมโยงความสอดคล้อง EIA ตาม พ.ร.บ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 และผลการวิเคราะห์ Threats ของกระบวนการ EIA
1. การกลั่นกรองโครงการ (Screening)	• การชี้ว่าโครงการใดต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กส. โดยความเห็นชอบของ กก.วล. ประกาศกำหนดประเภทและขนาดของโครงการซึ่งต้องจัดทำรายงาน IEE/EIA/EHIA	• ความคิดเห็นของหน่วยงาน/ • ประชาชนเทคโนโลยี • กระบวนการทางสังคม	• เทคโนโลยี
	• สผ. เสนอ กก.วล. เพื่อกำหนดประเภททุก 5 ปี		• ความคิดเห็นของหน่วยงาน/ประชาชน • กระบวนการทางสังคม
	• มติ ครม. เกี่ยวกับป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม		• ความคิดเห็นของหน่วยงาน/ประชาชน • กระบวนการทางสังคม
การกลั่นกรองโครงการ (Screening) เป็นขั้นตอนของการชี้ว่าโครงการใดต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยผ่านความเห็นชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงประชาชนที่ต้องผ่านกระบวนการทางสังคม หากเกิดการขัดแย้งในกระบวนการงานในขั้นตอนนี้ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ สรุปได้ว่า มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน			
2.การกำหนดขอบเขตการศึกษา (Scoping)	• กำหนดพื้นที่/ประเด็น/หัวข้อ/กลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย	พื้นที่ประสบปัญหาด้านต่างๆ บริบทของสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน	• พื้นที่ประสบปัญหาด้านต่างๆ • บริบทของสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน
	• หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ตามประกาศ กส.		• บริบทของสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน
	• ประเด็นจากรับฟังความคิดเห็นของประชาชน		• พื้นที่ประสบปัญหาด้านต่างๆ
	• แนวทางของ สผ.		• บริบทของสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน
	• องค์ประกอบสิ่งแวดล้อม 4 ด้านทรัพยากรกายภาพ ทรัพยากรชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต		• บริบทของสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน
การกำหนดขอบเขตการศึกษา (Scoping) กำหนดพื้นที่/ประเด็น/หัวข้อ/กลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ผ่านประเด็นจากรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อให้ทราบบริบทของสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน และสภาพปัญหาในปัจจุบัน ครอบคลุมองค์ประกอบสิ่งแวดล้อม 4 ด้าน และต้องดำเนินงานตามแนวทางของ สผ. และหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขตามประกาศ กส. และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต หากเกิดการขัดแย้งในกระบวนการงานในขั้นตอนนี้ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ สรุปได้ว่า มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน			

กระบวนการ EIA	นิยามกระบวนการ EIA ตาม พ.ร.บ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561	ผลการวิเคราะห์ Threats ของกระบวนการ EIA	การเชื่อมโยงความสอดคล้อง EIA ตาม พ.ร.บ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 และผลการวิเคราะห์ Threats ของกระบวนการ EIA
3. การประเมินผลกระทบ (Impact Assessment) & การจัดทำรายงาน (EIA Report)	• การประเมินผลกระทบและการจัดทำรายงาน	• การจัดแจงของประชาชนในพื้นที่/ไม่เห็นด้วยกับการศึกษา	• กฎหมาย/ระเบียบข้อบังคับ
	• ประเมินผลกระทบตามประเด็น/หัวข้อที่ได้กำหนดไว้ใน การกำหนดขอบเขตการศึกษา		• ค่าใช้จ่ายในการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
	• รูปแบบของรายงาน เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กำหนดไว้ในประกาศ กส.		• กฎหมาย/ระเบียบข้อบังคับ
	• ผู้มีสิทธิจัดทำรายงานจะต้องได้รับใบอนุญาตจาก สผ.		• ค่าใช้จ่ายในการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
	• การมีส่วนร่วมของประชาชน		• กฎหมาย/ระเบียบข้อบังคับ
การประเมินผลกระทบ (Impact Assessment) & การจัดทำรายงาน (EIA Report) เป็นการประเมินผลกระทบและการจัดทำรายงานประเมินผลกระทบตามประเด็น/หัวข้อที่ได้กำหนดไว้ใน การกำหนดขอบเขตการศึกษา เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กำหนดไว้ในประกาศ กส. และตามมีการจัดทำ การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อรับฟังนโยบายทางสังคมของประชาชนในพื้นที่ โดยเป็นไปตามกฎหมาย/ระเบียบข้อบังคับ หากเกิดการขัดแย้งในกระบวนการงานในขั้นตอนนี้ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ สรุปได้ว่า มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน			
4. การพิจารณา รายงาน (Review)	• ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนตามหลักวิชาการ	• ความคิดเห็นของหน่วยงาน	• ค่าใช้จ่ายในการจัดทำรายงาน
	• กก.วล. / คชก.		• ความคิดเห็นของหน่วยงาน
	• กก.วล. กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการแต่งตั้ง คชก.		• ความคิดเห็นของหน่วยงาน
	• คชก.ส่วนกลาง		• ความคิดเห็นของหน่วยงาน
	• คชก.จังหวัด		• ความคิดเห็นของหน่วยงาน
	• คชก.แต่ละคณะ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง		• ความคิดเห็นของหน่วยงาน
	• ขั้นตอนและระยะเวลาในการพิจารณารายงาน เป็นไปตามที่กำหนดใน พ.ร.บ.ฯ		• ค่าใช้จ่ายในการจัดทำรายงาน
	• มติ คชก. เป็นคำสั่งทางปกครอง		• ความคิดเห็นของหน่วยงาน
การพิจารณารายงาน (Review) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนตามหลักวิชาการ ของรายงานที่มีการจัดส่งผ่านหน่วยงานที่รับผิดชอบ และการพิจารณาต้องผ่านความคิดเห็นของหน่วยงานในสาขาที่เกี่ยวข้อง และต้องเป็นไปตามขั้นตอนและระยะเวลาในการพิจารณารายงาน เป็นไปตามที่กำหนดใน พ.ร.บ.ฯ หากเกิดการขัดแย้งในกระบวนการงานในขั้นตอนนี้ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ สรุปได้ว่า มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน			
5. การตัดสินใจ (Decision making)	• หน่วยงานอนุมัติ/อนุญาต นำ IEE/EIA/EHIA ไปประกอบการพิจารณาอนุมัติ/อนุญาตโครงการ	• ความคิดเห็นของหน่วยงาน	• ความคิดเห็นของหน่วยงาน
	• นำมาตรการที่กำหนดในรายงาน ไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการส่งอนุญาต		• ค่าใช้จ่ายในการจัดทำรายงาน
การตัดสินใจ (Decision making) เป็นการให้ความคิดเห็นของหน่วยงานต่อรายงาน EIA และเห็นชอบต่อมาตรการที่กำหนดในรายงาน EIAขอขึ้น ซึ่งหน่วยงานอนุมัติ/อนุญาต จะต้องนำ IEE/EIA/EHIA ไปประกอบการพิจารณาอนุมัติ/อนุญาตโครงการ หากเกิดการขัดแย้งในกระบวนการในขั้นตอนนี้ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ สรุปได้ว่า มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน			

กระบวนการ EIA	นิยามกระบวนการ EIA ตาม พ.ร.บ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561	ผลการวิเคราะห์ Threats ของกระบวนการ EIA	การเชื่อมโยงความสอดคล้อง EIA ตาม พ.ร.บ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 และผลการวิเคราะห์ Threats ของกระบวนการ EIA
6. การติดตามและประเมินผล (Monitoring & Evaluation)	• ติดตามผลการปฏิบัติตามมาตรการของโครงการ / ติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาระบบ EIA	• ความร่วมมือของหน่วยงาน • กฎหมาย / ข้อบังคับ • ความรู้ / ความเข้าใจ • ประชาชนในพื้นที่ • อำนาจ / หน้าที่ / ความรับผิดชอบโดยตรง • มาตรการติดตามตรวจสอบ • ระยะเวลาการติดตามและประเมินผล	• ความร่วมมือของหน่วยงาน • ความรู้ / ความเข้าใจ • ประชาชนในพื้นที่ • มาตรการติดตามตรวจสอบ • ระยะเวลาการติดตามและประเมินผล • ฤดูกาล / ช่วงเวลา • งบประมาณ • เครื่องมือในการดำเนินการ • จำนวนดัชนี / ปัจจัย ในการติดตามตรวจสอบ
	• โครงการมีหน้าที่ปฏิบัติตามมาตรการ และส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA	• ฤดูกาล / ช่วงเวลา • งบประมาณ • เครื่องมือในการดำเนินการ	• ความร่วมมือของหน่วยงาน • กฎหมาย / ข้อบังคับ • มาตรการติดตามตรวจสอบ
	• หากไม่ส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA มีโทษปรับ	• สภาพพื้นที่โครงการ / สภาพแวดล้อม • จำนวนดัชนี / ปัจจัย ในการติดตามตรวจสอบ	• กฎหมาย / ข้อบังคับ
	• หน่วยงานอนุญาตมีอำนาจหน้าที่กำกับโครงการ		• ความร่วมมือของหน่วยงาน • อำนาจ / หน้าที่ / ความรับผิดชอบโดยตรง
	• สผ.ทำหน้าที่ติดตามและเสนอรายงานผลการติดตามต่อ กก.วล. ปีละครั้ง		• ความร่วมมือของหน่วยงาน • ความรู้ / ความเข้าใจ
การติดตามและประเมินผล (Monitoring & Evaluation) เป็นกฎหมาย / ข้อบังคับ ให้โครงการมีหน้าที่ปฏิบัติตามมาตรการ และส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA เพื่อเป็นการติดตามผลการปฏิบัติตามมาตรการของโครงการ / ติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาระบบ EIA ในพื้นที่โครงการและจะต้องได้รับความร่วมมือของหน่วยงาน ประชาชนในพื้นที่ โดยหน่วยงานที่มีอำนาจ / หน้าที่ / ความรับผิดชอบโดยตรงจะต้องติดตามผลการตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA หากเกิดการขัดแย้งในกระบวนการงานในขั้นตอนนี้ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ สรุปได้ว่า มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน			

สรุป อภิปรายผลการศึกษา

การวัดประสิทธิผลการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการตรวจสอบผลการดำเนินงานหรือติดตามความก้าวหน้า และผลกระทบที่เกิดขึ้นของโครงการ และนำผลในรายงานไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากโครงการ ใช้ในการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม และพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพในภาพรวมของประเทศ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ในช่วงปี พ.ศ.2527 - พ.ศ.2566 มีโครงการพัฒนาที่ดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA จำนวน 1,588 โครงการ จากจำนวนทั้งหมด 10,229 โครงการ ที่ได้รับความเห็นชอบจาก คชก. และได้เผยแพร่ในระบบฐานข้อมูลของ สผ. คิดเป็นร้อยละ 15.52 หรือคิดเป็น 1 ใน 6 ของโครงการทั้งหมด โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ได้แก่ ความร่วมมือของหน่วยงาน กฎหมาย/ข้อบังคับ ความรู้/ความเข้าใจ ประชาชนในพื้นที่ อำนาจ/หน้าที่/ความรับผิดชอบโดยตรง มาตรการติดตามตรวจสอบ ระยะเวลาการติดตามและประเมินผล ฤดูกาล/ช่วงเวลา งบประมาณ เครื่องมือในการดำเนินการ สภาพพื้นที่โครงการ/สภาพแวดล้อม และจำนวนดัชนี/ปัจจัยใน

การติดตามตรวจสอบ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Jaihan (2009) ที่ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาในหลายด้าน เพราะไม่มีกลไกที่มีประสิทธิภาพ หน่วยงานฯ ไม่ให้ความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการติดตามตรวจสอบ หรือหน่วยงานไม่มีความพร้อม ขาดความรู้ความชำนาญ และอาจจะไม่มีเครื่องมือในการประเมินหรือติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่ระบุไว้ในรายงานฯ จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงานดังกล่าว โดยการเสนอแนะแนวทางการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ประการแรกผ่านหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการพิจารณารายงาน (สผ.) ควรดำเนินการจัดให้มีการประชุมสัมมนาทางด้านวิชาการ เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับรู้ รับทราบข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม หลักการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ตามประกาศที่กฎหมายกำหนด ประการที่สองผ่านการจัดจ้างหน่วยงานเดิมที่จัดทำรายงาน EIA ให้ดำเนินการจัดทำรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA เป็นคู่สัญญาในการดำเนินงานต่อไป เพราะเป็นหน่วยงานที่รู้สภาพพื้นที่โครงการ มีผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขาร่วมดำเนินงานเดิมอยู่แล้ว มีความคุ้นเคยกับประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่อยู่แล้ว ซึ่งมีฐานข้อมูลของการศึกษาเดิมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อมได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และจะเป็นผลดีในการดำเนินงานด้วย และประการสุดท้ายให้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีหน้าที่ในการจัดทำรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA การติดตามตรวจสอบสภาพสิ่งแวดล้อม ถึงปัญหาในทางปฏิบัติงานที่เป็นสาเหตุของการไม่จัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการแนวทางการดำเนินงานหรือคู่มือในการปฏิบัติงาน อำนวยความสะดวกให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้าถึงการปฏิบัติงานได้ง่าย รวดเร็ว ถูกต้อง ไม่ยุ่งยาก ส่งเสริมการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้อง ต่อไป

เสนอแนะจากงานวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐ

1.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการพิจารณารายงาน (สผ.) ควรดำเนินการจัดให้มีการประชุมสัมมนาทางด้านวิชาการ เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับรู้ รับทราบข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม หลักการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ตามประกาศที่กฎหมายกำหนด

1.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดมาตรการหรือบทลงโทษในกรณีฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือประกาศที่ระบุไว้ ในการดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA

1.3 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการติดตามตรวจสอบผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกัน และแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติต่อผู้ประกอบการ

2.1 ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ในการติดตามตรวจสอบสภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โครงการ ควรให้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ หรือหน่วยงานที่มีความรู้ความเข้าใจโดยตรงเข้าไปดำเนินงานนั้นๆ เพื่อลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลตรวจวัด เป็นต้น

2.2 ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ในการติดตามตรวจสอบสภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โครงการ ควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ตรวจวัดในปัจจุบัน ว่าเป็นไปตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA หรือไม่ เนื่องจากปัจจุบันมีการร้องเรียนของประชาชนในพื้นที่โครงการเป็นประจำ และสามารถนำผลที่ได้ไปใช้ในการกำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบ ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ของโครงการพัฒนาฯ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรให้ศึกษาเจาะลึกในแต่ละประเภทโครงการพัฒนา ทั้ง 9 ประเภทโครงการ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยเชิงลึกของการไม่จัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ให้เป็นไปตามกระบวนการ EIA และวิเคราะห์ความชัดเจนของสาเหตุ และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หากไม่มีการดำเนินการจัดส่งรายงานการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการ EIA ตามประเภทโครงการ ทั้ง 9 ประเภทโครงการ ตามที่ฐานข้อมูลของ สผ. กำหนด และที่สำคัญที่สุด คือ เผยแพร่ความรู้และการสร้างความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมที่สูญเสียไปในการพัฒนาโครงการ หากไม่มีการติดตามตรวจสอบผลกระทบทั้งในระยะก่อสร้าง และระยะดำเนินการของโครงการพัฒนา แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและประชาชนในพื้นที่โครงการ ผ่านสื่อต่างๆ อาทิเช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ पोสเตอร์ประชาสัมพันธ์ หนังสือพิมพ์ออนไลน์ เป็นต้น

3.2 ควรศึกษาความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีหน้าที่ในการจัดทำรายงานฯ การติดตามตรวจสอบสภาพสิ่งแวดล้อม ถึงปัญหาในทางปฏิบัติงานที่เป็นสาเหตุของการไม่จัดส่งรายงาน เพื่อนำความคิดเห็นและสภาพปัญหาดังกล่าวร่วมวิเคราะห์ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Abebe, W. B., Douven, W. J. A. M., McCartney, M., & Leentvaar, J. (2007). *EIA implementation and follow up: a case study of Koga irrigation and watershed management project- Ethiopia* (Master of Science degree at the UNESCO-IHE Institute for Water Education, Delft, the Netherlands). Retrieved January 15, 2024, from <https://publications.iwmi.org/pdf/H040550.pdf>.
- Achwananthakul, S., Chiarawattankanok, A., Komesopha, P., Inkhasit, R., Tan-Angsanakul, K., & Klongakhon, S. (2017). *Towards an Environmental Impact Assessment (EIA) System with Good Governance*. Bangkok: Sal Forest Co., Ltd.
- Ahammed, A. K. M. R., & Nixon, B. M. (2006). Environmental impact monitoring in the EIA process of South Australia. *Environmental Impact Assessment Review*, 26(5), 426-447.
- Bailey, J. (1997). Environmental impact assessment and management: an underexplored relationship. *Environmental Management*, 21(3), 317-327.
- Chankao, K. (1997). *Environmental science (4th ed)* (Interdisciplinary Graduate Program in Environmental Science). Kasetsart University, Bangkok
- Chesoh, S. (2011). Environmental Impact Assessment of Power Development Project:Lessons From Thailand Experiences. *Asian Social Science*, 7(9), 119-123.
- Clarke, B. D., & Vu, C. C. (2021). EIA effectiveness in Vietnam: key stakeholder perceptions. *Heliyon*, 7(2), e06157.
- Collard, R., Dempsey, J., Muir, B., Allan, R., Herd, A., & Bode, P. (2023). Years late and millions short: A predictive audit of economic impacts for coal mines in British Columbia, Canada. *Environmental Impact Assessment Review*, 100, 107074.
- Environmental Impact Assessment Information Center. (2024). *IEE/EIA/EHIA/Monitor*. Retrieved July 9, 2024, from <https://eia.onep.go.th/site/index>.
- Fonsca, A., Sánchez, L. E., & Ribeiro, J. G. J. (2017). Reforming EIA systems: A critical review of proposals in Brazil. *Environmental Impact Assessment Review*, 62, 90-97.
- Glasson, J., & Therivel, R. (1995). *Introduction to environmental impact assessment*. London: Routledge
- Isranews Agency. (2013). *EIA*. Retrieved December 9, 2024, from <http://www.isranews.org>.
- Jaihan, N. (2009). *Study project to improve the environmental impact assessment system under the Environmental Quality Promotion and Conservation Act B.E. 1992*. Thammasat University, Bangkok
- Kilajiana, A., & Chareonsudjai, P. (2021). Conflict resolution and community engagement in post-audit EIA environmental management: Lessons learned from a mining community in Thailand. *Environmental Challenges*, 5(2), 100253.

- Kurniawan, A. R., Murayama, T., & Nishikizawa, S. (2021). Appraising affected community perceptions of implementing programs listed in the environmental impact statement: A case study of Nickel smelter in Indonesia. *The Extractive Industries and Society*, 8(1), 363-373.
- Morrison-Saunders, A., Arts, J., Bond, A., Pope, J., & Retief, F. (2021). Reflecting on, and revising, international best practice principles for EIA follow-up. *Environmental Impact Assessment Review*, 89, 106596.
- Morrison-Saunders, A., & Bailey, J. (1999). Exploring the EIA/environmental management relationship. *Environmental Management*, 24(3), 281-295.
- Nadeem, O., & Hamee, R. (2008). Evaluation of environmental impact assessment system in Pakistan. *Environmental Impact Assessment*, 28(8), 562-571.
- Nita, A., Fineran, S., & Rozyłowicz, L. (2022). Researchers' perspective on the main strengths and weaknesses of Environmental Impact Assessment (EIA) procedures. *Environmental Impact Assessment Review*, 92, 106690.
- Office of the Consumer Protection Board. (2018). *OCPB COMPLAINT 2007*. Retrieved January 15, 2024, from <https://www.posttoday.com/real-estate/574700>.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2020). *Notification of the Ministry of Natural Resources and Environment 2018*. Retrieved January 20, 2024, from <https://eiathailand.onep.go.th/>.
- Onkong, A. (2013). *Effectiveness*. Retrieved January 18, 2024, from http://aporn123.blogspot.com/2013/06/blog-post_28.html.
- Sadler, B. (1996). *Environmental assessment in a changing world: evaluating practice to improve performance : final report*. QUEBEC: Canadian Environmental Assessment Agency
- Veeranonth, P. (2010). Environmental Impact Assessment Measures: A Case Study of Ministry of Transport. *Journal of Environmental Management*, 6(2), 82-98.
- Wu, S., Tian, Y., & Zhu, J. (2023). China's environmental impact assessment reform from the perspective of public-private collaboration. *Environmental Impact Assessment Review*, 100, 107089.
- Zhao, Y., Li, X., Mo, H., Zhan, L., Yao, Y., Li, Y., & Li, H. (2023). How does the environmental impact assessment (EIA) process affect environmental performance? Unveiling EIA effectiveness in China: A practical application within the thermal power industry. *Environmental Impact Assessment Review*, 101, 107120.